

Правила рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, та інших рубок

ПОСТАНОВА

від 16 травня 1996 р. N 535

Київ

Про затвердження Правил рубок,

пов'язаних з веденням лісового господарства,

та інших рубок

Відповідно до статті 53 Лісового кодексу України (3852-12) Кабінет Міністрів України п о с
т а н о в л я є:

Затвердити Правила рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, та інших рубок
(додаються)

Прем'єр-міністр України Є.МАРЧУК

Міністр

Кабінету Міністрів України В.ПУСТОВОЙТЕНКО

Інд.22

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України

від 16 травня 1996 р. N 535

ПРАВИЛА

рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, та інших рубок

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Ці Правила є сукупністю норм і вимог щодо здійснення рубок, спрямованих на забезпечення охорони, оздоровлення, посилення захисних властивостей і підвищення продуктивності лісів, організації території лісового фонду, проведення інших лісогосподарських заходів, а також щодо розчищення земельних ділянок лісового фонду, вкритих лісовою рослинністю, у зв'язку з будівництвом гідровузлів, шляхів, видобуванням корисних копалин, прокладанням кабелю, трубопроводів та інших комунікацій, здійсненням інших робіт, не пов'язаних з веденням лісового господарства.

Правила рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, та інших рубок, поширюються на всі ліси, в яких дозволяється проведення таких рубок, і є обов'язковими для виконання підприємствами, установами, організаціями та громадянами, яким надано землі лісового фонду в постійне або тимчасове користування.

2. Рубки, пов'язані з веденням лісового господарства, та інші рубки (не пов'язані з веденням лісового господарства) здійснюються за спеціальним дозволом - лісорубним квитком.

3. Обсяги заготівлі деревини під час проведення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, визначаються на підставі обстежень, що проводяться лісовпорядними службами та відповідними працівниками лісогосподарських підприємств.

4. У лісах заповідників, заповідних і рекреаційних зон національних природних і

регіональних ландшафтних парків, пам'яток природи, заповідних урочищ у виняткових випадках можуть проводитись санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних деревостанів та влаштуванням протипожежних розривів, лише на підставі наукового обґрунтування і за погодженням з органами Мінекобезпеки.

5. Особливості проведення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, залежно від цільового призначення, породного складу насаджень, а також лісорослинних зон визначаються нормативними актами, що затверджуються Мінлісгоспом.

НОРМИ І ВИМОГИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ РУБОК, ПОВ'ЯЗАНИХ

З ВЕДЕННЯМ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Рубки догляду за лісом

6. Рубки догляду за лісом полягають у періодичному вирубуванні дерев, подальше збереження яких в складі насаджень недоцільне.

7. Головними завданнями рубок догляду є:

поліпшення якості і породного складу насаджень;

збереження і посилення екологічних (захисних, водоохоронних, санітарно-гігієнічних, оздоровчих, рекреаційних), естетичних та інших властивостей лісу;

підвищення стійкості та продуктивності насаджень;

створення умов для скорочення термінів вирощування технічно стиглої деревини;

8. До рубки в першу чергу призначаються:

ділянки на яких зростають хворі і пошкоджені дерева;

культури і природні молодняки цінних порід, які пригнічуються небажаними деревними та чагарниковими породами;

змішані деревостани з головною і другорядними породами в одному ярусі;

деревостани, в яких є світлолюбиві породи (дуб, ясь, модрина, сосна тощо);

складні деревостани;

чисті перегушені молодняки цінних порід;

молодняки насіннево-порослевого походження;

перегушені насадження;

деревостани з куртинним розміщенням дерев, якщо в окремих групах існує загроза пригнічення головних порід другорядними або у разі перегушеності чистих куртин.

9. У чистих насадженнях до рубки догляду призначаються перш за все ділянки перегушених деревостанів з великою кількістю відсталих за ростом дерев, що мають стовбури з наявністю вад, а також насадження неоднорідні за походженням та молодняки з уповільненим ростом.

У змішаних насадженнях рубки призначаються на ділянках, на яких другорядні (небажані) породи негативно впливають на ріст головних.

10. У чистих і змішаних деревостанах із куртинним розміщенням дерев рубки догляду призначаються незалежно від їх загальної зімкнутості і повноти, якщо в окремих групах є небезпека затінення головних порід другорядними або насінневих екземплярів порослевими, а також у разі значної загушеності чистих куртин.

11. Рубки догляду за інших рівнозначних умов призначаються в першу чергу в насадженнях вищих бонітетів. У насадженнях V і нижчих бонітетів вони, як правило, не проводяться.

12. Рубки догляду за лісом поділяються на такі види:

освітлення;

прочистка;

проріджування;

прохідна рубка.

Рубки **освітлення** формують насадження бажаного складу та густоти, забезпечують таку участь головної породи в насадженні, яка відповідає конкретним лісорослинним умовам та призначенню створюваного насадження.

Рубки **прочистення** забезпечують склад і форму деревостану (відрізняються від освітлення тим, що створюють рівномірне розміщення дерев головної породи на площі, формують оптимальну структуру майбутнього деревостану, регулюють кількісне співвідношення між окремими породами).

Рубки **проріджування** створюють умови для формування стовбура і крони кращих дерев (головна увага приділяється якості і структурі насадження; в окремих випадках, якщо співвідношення порід у складі насаджень небажане, то продовжується його поліпшення, формується другий ярус у складних деревостанах);

Прохідні рубки призначені для створення умов щодо збільшення приросту кращих дерев, підвищення товарності насаджень та скорочення термінів вирощування технічно стиглої деревини (продовжується поліпшення складу, структури та підвищення стійкості деревостану).

13. Під час догляду за насадженнями застосовується переважно комбінований метод рубок, який поєднує принципи низового та верхового доглядів. В основу цього методу покладено розподіл дерев за їх господарськими і біологічними ознаками на три категорії: кращі (цільові), допоміжні (корисні) та ті, що підлягають видаленню.

14. Для подальшого росту залишають кращі дерева, як правило, головних порід насіннєвого походження. Такі дерева повинні бути здоровими, мати прямі, повнодеревні, без сучків стовбури, правильно сформовані крони, добре укорінення.

Залежно від цільового призначення насаджень ознаки кращих дерев можуть бути іншими.

15. До категорії допоміжних належать підгінні та ґрунтополіпшуючі дерева, що сприяють очищенню кращих дерев від сучків, формуванню їх стовбурів і крон, виконують ґрунтозахисні функції. Вони можуть бути в будь-якій частині намету або утворювати другий ярус. До цієї категорії належать дерева всіх порід і класів росту, що ростуть на галявинах та у "вікнах", якщо вони не віднесені до категорії кращих, а також дуплисті дерева (для гніздування корисної лісової фауни), чагарники та дерева підліскової форми.

У чистих насадженнях до таких дерев належать відсталі в рості, але життєздатні дерева головних порід.

16. До дерев, що підлягають вирубуванню, належать:

дерева, що заважають росту та формуванню крон кращих і допоміжних дерев;

дерева, що мають широкі низькоопущені, з товстими сучками крони та низькоякісні сильнозбіжисті стовбури;

порослеві дерева, що пригнічують життєздатні насіннєві дерева головних порід;

окремі кращі екземпляри однорідних за ростом і якістю дерев густих груп;

дерева-двійчатки, розвилки, багатoverхівкові, сильно викривлені, з великими пасинками та з іншими вираженими вадами і пошкодженнями, якщо вони заважають росту кращих дерев.

Під час рубок догляду всіх видів видаляють також дерева, що підлягають санітарній рубці.

Дерева, що підлягають видаленню, можуть належати до всіх класів росту і бути у всіх ярусах насадження.

17. Призначення дерев до рубки провадиться в окремих невеликих групах. В кожній з них відбирають кращі дерева, потім допоміжні, що залишають для подальшого росту, і, нарешті, намічають дерева, які потрібно вирубати. У разі відсутності в окремих групах дерев, що відповідали б вищезазначеним вимогам, слід залишати відносно кращі дерева цих груп.

18. Відбір дерев для рубок освітлення і прочищення провадиться лише на спеціально закладених пробних ділянках, що є еталоном для здійснення догляду на всій площі.

Для рубок проріджування та прохідних рубок відбір дерев провадиться на всій ділянці з врахуванням рівномірного розміщення кращих дерев.

19. Насінники, що виконали своє призначення, і своєчасно не зрубані поодинокі дерева вирубуються під час першого прийому рубок догляду. Запас деревини таких дерев під час визначення інтенсивності рубок догляду в молодняках не враховується і обчислюється окремо.

20. Інтенсивність зріджування деревостану під час проведення рубок догляду залежить від типу лісу, складу, віку і бонітету насадження, а також цілей лісовирощування.

Розрізняють такі інтенсивності зріджування: слабка - вирубка до 15 відсотків запасу деревостану, помірна - 16-25 відсотків, сильна - 26-35 відсотків, дуже сильна - більше 35 відсотків.

21. У молодняках, насадженнях швидкоростучих і світлолюбивих порід, а також у змішаних деревостанах під час рубок догляду досягають сильної або дуже сильної інтенсивності зріджування, а у перегущених, особливо, невітростійких насадженнях, які ростуть на схилах крутизною понад 20 градусів, і нестійких ґрунтах - слабкої інтенсивності.

22. Після здійснення рубок догляду на схилах до 20 градусів, а також на стійких ґрунтах схилів більшої крутизни повнота чистих насаджень може бути знижена до 0,6 (північні експозиції) і 0,7 (південні експозиції); на схилах, що мають понад 20 градусів, і на ділянках з нестійкими ґрунтами - відповідно до 0,7 і 0,8.

23. Повторюваність окремих прийомів рубок догляду залежить від стану насадження. Якщо стан насадження потребує частішої повторюваності рубок, інтенсивність зріджування окремих прийомів буде меншою і навпаки.

Рекомендуються такі терміни повторюваності рубок догляду: при освітленні і прочищенні 3-5 років, проріджуванні - 5-10 років, при прохідних рубках - 10-15 років. У змішаних і складних насадженнях повторюваність частіша. Конкретні терміни повторюваності встановлюються під час чергового лісовпорядкування.

24. Щорічний обсяг кожного виду рубок визначається шляхом поділу площ насаджень, що

потребують відповідного догляду, на повторюваність рубок.

25. Проект щорічних обсягів рубок догляду складається по лісогосподарському підприємству в розрізі лісництв. При цьому за кожним видом догляду зазначається площа і кількість деревини, що підлягає вирубуванню.

Проріджування при повноті насадження 0,7, а прохідні рубки при повноті 0,8 і нижче не проектуються.

26. Термін початку і закінчення рубок догляду визначається із врахуванням умов місцезростання насадження та біологічних особливостей деревних порід, що входять до його складу.

У змішаних молодняках за наявності господарсько цінних порід рубки догляду починають з появою загрози пригнічення головних порід другорядними, у чистих - з настанням диференціації дерев за висотою і появою відпаду.

Закінчуються рубки догляду за один клас віку до настання стиглості насадження. Якщо у вищезазначений термін насадження не призначається до рубки головного користування, догляд за ним продовжується.

27. В лісах віднесених до тих категорій захисності, де допускаються тільки рубки, пов'язані з веденням лісового господарства, їх проведення не обмежується віком насаджень.

28. У хвойних насадженнях, в яких є дерева, уражені кореневою губкою, і в дубових насадженнях з масовим раковим захворюванням дерев, рубки догляду бажано провадити в осінньо-зимовий період, після настання морозів.

29. Під час визначення ділянок для рубок догляду та встановлення терміну їх проведення враховують інтереси ведення мисливського господарства та здійснення побічних користувань.

30. Рубки догляду провадяться способами, що не викликають ерозії ґрунтів, пошкодження дерев, які залишаються для подальшого росту, виключають можливість негативного впливу на стан лісів та водоймищ.

31. Рубки догляду провадяться за технологічними картами на ділянках з попередньо підготовленою мережею технологічних коридорів (трелювальних волоків), шляхів для транспорту тощо.

32. Верхні склади розміщуються біля доріг і просік у зручних для під'їзду місцях. Для цього використовуються за можливістю землі, не вкриті лісовою рослинністю.

Інші види рубок, пов'язаних з веденням

лісового господарства

33. До інших видів рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, належать:

вибіркові санітарні рубки;

суцільні санітарні рубки;

лісовідновні рубки в деревостанах, що втрачають захисні, водоохоронні та інші природні властивості;

рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків і похідних деревостанів;

прокладання кварталних просік і створення протипожежних розривів, догляд за підростом, догляд за підліском, догляд за узліссям тощо.

34. Санітарні рубки спрямовуються на оздоровлення лісів, запобігання захворюванню і пошкодженню насаджень і здійснюються в порядку, встановленому Санітарними правилами в лісах України.

35. Лісовідновні рубки в деревостанах, що втрачають захисні, водоохоронні та інші корисні властивості, проводяться з метою поновлення цих властивостей, створення умов для вирощування стійких, високопродуктивних деревостанів.

36. Лісовідновні рубки призначаються:

у середньовікових та пристигаючих насадженнях з повнотою до 0,4, якщо іншими лісівничими заходами не можна досягти поновлення їх захисних, водоохоронних та інших корисних властивостей;

у стиглих і перестійних насадженнях при зниженні повноти до 0,5.

Під час визначення повноти таких насаджень в цих випадках не враховуються дерева, що підлягають санітарній рубці.

37. У разі проведення лісовідновних рубок залежно від конкретних умов застосовують такі способи розробки лісосік і технології, які забезпечують створення найбільш сприятливих умов для відновлення лісу і виключають можливість негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Рішення про призначення насадження для лісовідновної рубки та застосування відповідних способів і технологій розробки лісосік приймається на підставі спеціального обстеження цього насадження комісією, до складу якої входять спеціалісти лісгосподарського підприємства (постійний лісотористувач), лісовпорядної та лісопатологічної служб, органів

Мінекобезпеки.

38. Рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних деревостанів (далі реконструктивні рубки), проводяться з метою забезпечення належного використання лісорослинних умов, підвищення продуктивності, стійкості та довговічності, посилення захисних властивостей насаджень.

До реконструктивних рубок призначають:

чагарникові зарості з недостатнім відновленням головних порід;

сильно зріджені, з куртинним розміщенням дерев молодняки природного та штучного походження;

насадження з сильно пригніченими головними породами;

низькоповнотні (0,3 - 0,4) насадження;

деревостани, які за своїм складом не відповідають певним лісорослинним умовам і є малоцінними в господарському відношенні.

39. Реконструктивні рубки проводяться способами, які забезпечують проведення робіт з відновлення лісу відповідно до Технічних вказівок щодо виправлення і заміни (реконструкції) малоцінних насаджень в лісах України.

40. Рубки, пов'язані з прокладанням кварталних просік, полягають в звільненні від лісової рослинності смуг, ширина яких визначається при лісовпорядкуванні.

41. Рубки, пов'язані з створенням протипожежних розривів, полягають у вирубуванні смуг лісової рослинності відповідно до вимог Правил пожежної безпеки в лісах України.

42. Догляд за підростом проводиться шляхом зрідження його перегущених куртин за 10-20 років до призначення головної рубки з метою створення різновікових деревостанів відповідно до цілей лісовирощування.

Після проведення головної рубки на ділянках, де є задовільні умови для природного поновлення, вибирають пошкоджені і сильно перерослі екземпляри підросту, а також зріджують загущені куртини. Надалі тут проводяться відповідні рубки догляду.

43. Під час догляду за підліском враховується його важливе значення для захисту ґрунтів від ерозії, підвищення їх родючості, а також для збереження і розведення мисливської фауни.

Догляд за підліском проводиться з метою його омолодження, посилення кушення, поліпшення плодоношення. Ознакою для призначення підліску до рубки є початок появи суховерхості окремих кущів. Рубки проводяться восени або ранньою весною, а для запобігання появі порослі - в літній період.

44. З метою запобігання розвитку ерозійних процесів на стрімких схилах під час догляду за підліском кущі слід вирубувати у два прийоми смугами завширшки 15-20 метрів впоперек схилу. Залишені ряди або куліси кущів вирубуються через 2-3 роки. Смугова вирубка кущів доцільна також в місцях, заселених корисною фауною. В лісоплодових насадженнях мисливських господарств зрубують тільки частину найбільш старих кущів, суцільні вирубки не застосовуються.

45. Догляд за узліссям полягає у формуванні на межі з нелісовими площами змішаних деревостанів з густим підліском за наявності вітростійких дерев, зокрема дуба, клена, липи, граба, груші з могутніми низькозвисаючими кронами. Під час цих рубок допускається зрідження молодняків до зімкнутості 0,4-0,5.

46. Крім зазначених у цьому розділі видів рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, для підвищення якості вирощуваних насаджень, поліпшення їх санітарного стану у дерев хвойних і листяних порід допускається обрізування сучків і частини живих нижніх гілок. Видалення гілок і сучків у дуба, ясена, бука, сосни, модрина слід розпочинати з 8-10-річного віку, а у дерев швидкоростучих порід (горіх, бархат амурський, тополя) - з 3-5 років при висоті дерев близько 2-3 метрів. На одному гектарі насаджень у 600-800 кращик, рівномірно розташованих дерев верхнього ярусу видаляють спочатку мертві сучки і частину нижніх гілок (мутовок) з ознаками всихання, а потім здорові гілки, розміщені у нижній частині стовбура, видаляють розвилку стовбурів, обрізують пасинки.

У протипожежних цілях у хвойних насадженнях, прилеглих до залізниць і шосейних доріг у смугі завширшки 25-50 метрів, сучки обрізують у всіх дерев.

Обрізування повторюється через 4-6 років і доводиться до висоти 7-8 метрів.

Гілки і сучки зрізають паралельно боковій поверхні стовбура, не допускаючи пошкодження кори, розмочалювання деревини, зазубрин і задирок. Для уникнення пошкодження кори навколо зрізу під час обрізування залишають напливи біля основи сучків заввишки близько 2 міліметрів.

47. Видалення живих гілок на деревах більшості порід проводять ранньою весною, до початку сокоруху. На березі, кленах, тополі, бархаті амурському гілки обрізують після появи листя на деревах. Забороняється видалення гілок у кінці літа і на початку осені під час масового розсіювання спор грибів. Щоб запобігти заселенню свіжих зрізів склівкою, обрізування гілок тополі слід проводити пізно восени.

48. Порядок проведення інших рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, непередбачених цими Правилами, визначається державними органами лісового господарства областей, Республіки Крим, міст Києва та Севастополя.

НОРМИ І ВИМОГИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ІНШИХ РУБОК

49. Інші рубки проводяться з метою розчистки лісових площ під будівництво гідровузлів, трубопроводів, шляхів, видобування корисних копалин, прокладання кабелю та інших комунікацій, здійснення інших робіт, не пов'язаних з веденням лісового господарства.

Способи, розмір заготівлі деревини під час проведення інших рубок, норми і вимоги щодо їх здійснення визначаються затвердженими в установленому порядку проектами будівництва гідровузлів, трубопроводів, шляхів тощо.

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

50. Очищення місць рубок від порубкових решток здійснюється, як і під час проведення рубок головного користування.

Після закінчення рубок і очищення ділянок від порубкових решток складається акт огляду місць рубок за встановленою формою, на планшетах позначаються контури ділянок, зазначається вид рубок догляду, площа і рік їх проведення. В таксаційному описі зазначаються рік рубки і кількість заготовленої деревини.

51. Постійні лісокористувачі повинні:

вести книги рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства та інших рубок, до яких заносять дані про площі та іншу інформацію, пов'язану із здійсненням рубок;

своєчасно складати акти закладки пробних ділянок, акти відводу ділянок до рубки, креслення лісосік, відомості польові перелікові, відомості матеріально-грошової оцінки, технологічні карти, акти огляду місць рубок, вносити позначення в таксаційні описи і на планшети;

здійснювати систематичну перевірку в натурі відведених до рубки ділянок, провадити контрольні переліки дерев, оцінювати якість проведених рубок.

52. Під час перевірки робіт в натурі рівномірно охоплюються не менше 5 відсотків площі освітлень і прочищень та не менше 3 відсотків площ інших видів рубок. При цьому встановлюють правильність призначення ділянок до рубок догляду, їх відводу і оформлення, вибору головної породи, призначення, обміру і клеймування дерев, розподілу їх за якістю, закладки пробних ділянок, вибору моделей для встановлення розряду сортиментних таблиць, очистки місць рубок і якості проведених робіт.

53. Правильність відбору дерев до рубки і розподіл їх за якістю визначаються в натурі на пробних ділянках або на площі всієї ділянки.

Контрольні переліки дерев здійснюються на всій площі ділянки або виділу; дерева розподіляються на правильно і неправильно призначені до рубки, правильно і неправильно залишені. Якщо кількість стовбурів, неправильно призначених до рубки і неправильно залишених відносно кількості стовбурів, які необхідно вирубати (правильно намічені і неправильно залишені), буде перевищувати 10 відсотків, робота вважається незадовільною і підлягає перевідведенню. Результати контрольних переліків заносяться у відомість.

Правильність призначення насаджень до рубки відповідно до матеріалів лісовпорядкування уточнюється під час обстеження їх в натурі.

Правильність проведення догляду за молодняками визначається шляхом порівняння інтенсивності зрідження на конкретній ділянці з закладеними пробними (еталонними) ділянками, а проведення проріджувань, прохідних та вибіркового санітарних рубок інтенсивністю зрідження, наявністю дерев, що підлягають видаленню з насадження та його складом.

54. За результатами перевірки складається акт, у якому дається загальна оцінка робіт, зазначаються виявлені недоліки, визначаються заходи щодо їх усунення.

55. Лісокористувачі, винні у порушенні цих Правил, несуть відповідальність в установленому законодавством порядку.